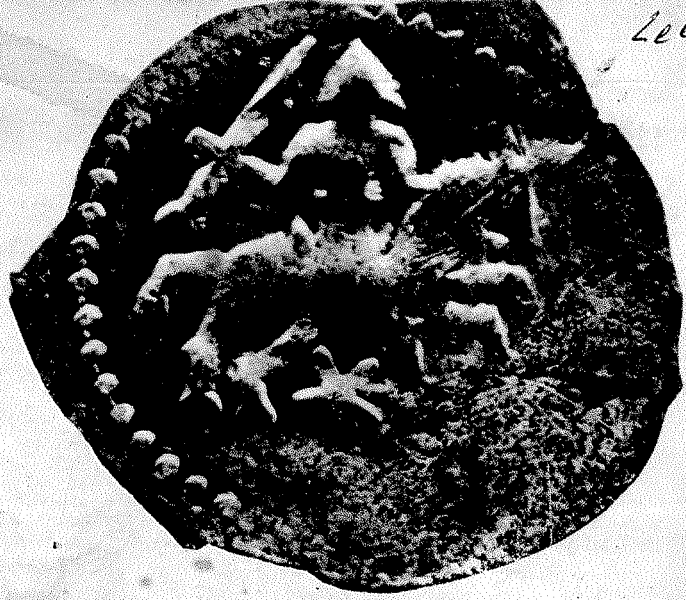

Lelionis est.

SENIEJI LIETUVOS PINIGAI

SENIEJI LIETUVOS PINIGAI

Parodos katalogas

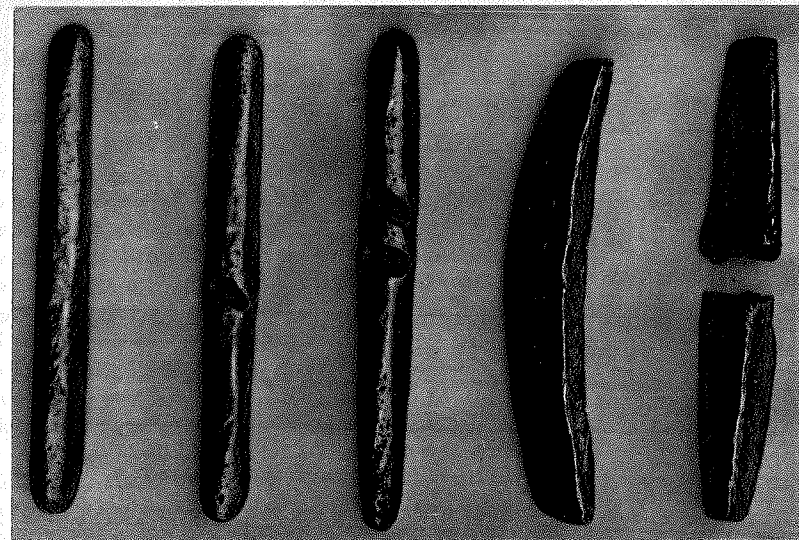
LTSR Istorijos-etnografijos muziejus. Vilnius, 1970.

katalogą sudarė Z. Dukša

ats. redaktorius V. Žilėnas

dailininkas V. Jucys

nuotr. V. Bortkevičiaus

1970 m. liepos mėn. 14 d. atidarytoji Lietuvos TSR istorijos-etnografijos muziejaus Senųjų Lietuvos pinigų arba Lietuvos numizmatikos paroda yra pirmoji Lietuvoje. Joje rodoma Lietuvos valstybės pinigai nuo seniausiųjų laikų iki 1795 m. Tuo tarpu svetimųjų valstybių pinigų, tais laikais kursavusiųjų Lietuvoje, numatoma kita paroda.

Paroda pradedama seniausiais XI—XIV a. lietuviškaisiais pinigais, kurie buvo pailgi, rečiau spirališki lazdelių formos sidabro gabalai, vad. ilgieji. Jie yra su įkirtimais ir be įkirtimų. Įkirtimų reikšmė nėra galutinai išaiškinta; spėjama, kad įkirtimai buvo padaryti tikrinant metalą. Seniausieji lietuviškieji pinigai yra stambūs piniginiai vienetai, sveria po 95—107, po 176—178 ir po 189—192 gramus. Mažesniems atsiskaitymams buvo atkapojamos mažesnės jų dalys. Tas kapojimas ir suteikė jiems kapos vardą.

Ilgųjų atkapotos dalys ėjo svoriu.

Nuo XIV a. pradžios masiškai plito sidabriniai Prahos grašiai, kurie dėl savo metalo gerumo ilgainiui virto tarptautiniais tų laikų pinigais. Pasirodę Prahos grašiai veikė daugelio Europos valstybių, jų tarpe ir Lietuvos pinigines sistemas. Lietuva atsiskakė nuo savųjų kapų, kaip piniginio vieneto ir pradėjo skaičiuoti savo pinigus grašių kapomis. 60 Prahos grašių atitiko lietuvišką kapą.

Po šios pinigų reformos Algirdo, Kęstučio ir Vytauto laikais buvo pradėti kaldinti nauji sidabriniai lietuviškieji pinigai, kurių dešimts vienetų savo svoriu ir perkamąja galia prilygo vienam Prahos grašiui. Jeigu pirmieji Lietuvos pinigai, vad. ilgieji buvo kaldinami be jokių valstybės ženklų, matyti, ne

suverenės valdžios vardu, tai naujieji pinigai jau su Lietuvos valstybės ir didžiųjų kunigaikščių dinastijos herbais — su Vytimi ir Gedimino stulpais kitaip stiebų vartais. Pasirodęs valstybės herbas dar neturėjo nusistovėjusios jojimo krypties, vienos monetose jojama į kairę, kitose į dešinę. Jojimo kryptis nusistovi tik XV a. pabaigos monetose. Čia norisi pastebėti, kad monetos vienoje pusėje su vytim, kitoje su dvigubu kryžium yra labai retos, beveik unikumai.

Kur buvo pirmosios kalyklos Lietuvoje, ligšiol nežinoma. Pirmoji žinoma kalykla veikė Vilniuje Aleksandro Jogailaičio laikais. Šios kalyklos lietuviškose monetose šalia Lietuvos vyties pirmą kartą pasirodė ir Lenkijos erelis, o Žygimanto Senojo laikais pirmą kartą buvo imta žymėti pinigų kalimo datos. Žygimanto Augusto monetose ir valdovų atvaizdai.

Šalia lietuviškųjų XI—XV a. pinigų rodoma ir kitų kraštų pinigų, tuo metu buvusių apyvartoje Lietuvoje.

Vilniaus pinigų kalykla Žygimanto Augusto laikais veikė be pertraukos nuo 1545 iki 1570 m. Šioje kalykloje buvo daug emituota įvairių nominalų pinigų. Čia buvo imta kaldinti pirmieji Lietuvos auksiniai pinigai, vad. dukatai. Pradžioje auksinių dukatų vertę atitiko sidabriniai taleriai. Tačiau vertės santykis tarp dukatų ir talerių kito pastarųjų nenaudai.

Pagal 1569 m. Liublino aktą Lietuvos ir Lenkijos pinigai savo verte turėjo būti sulyginti, nes ligšiol visą laiką lietuviškieji pinigai buvo brangesni už lenkiškuosius: už lietuviškųjų grašių kapą (60 gr.) buvo mokama 75 lenkiškieji grašiai. Tačiau šis reikalavimas tebuvo įgyvendintas tik pagal 1580 m. ordinaciją. Lietuviškieji grašiai buvo imta kalti iš prastesnės sidabro prabos ir sulyginti su lenkiškaisiais. Todėl Stepono Batoro lietuviškieji pinigai savo išore ir sidabro kokybe skiriasi nuo ankstyvųjų lietuviškųjų monetų. Be to, nuo to laiko lietuviškiosiose monetose jau nebėra Gedimino stulpų (stiebų vartų) herbo, kuris išnyko drauge su paskutiniojo Gedimino dinastijos valdovo mirtimi.

Dabar Lietuvos monetose yra įmušti naujųjų didžiųjų kunigaikščių dinastijų herbai šalia valstybės herbo.

Zigmanto III Vazos laikais Vilniaus pinigų kalykla su nedidelėmis pertraukomis veikė nuo 1589 iki 1627 m. Joje buvo nukaldintos 9 rūšių monetos.

XVII a. II pusėje dėl siautėjusių karų Lietuvoje buvo kilusi ūkio suirutė ir įvyko pirmoji infliacija. Nors ir dabar buvo kalami sidabriniai ir net auksiniai Lietuvos pinigai, tačiau ekonominių sunkumų verčiamas Jonas Kazimieras sutiko kaldinti pirmuosius Lietuvos varinius pinigus — šilingus. Jų perkamoji galia buvo labai nedidelė. Tai infliaciniai pinigai. Nedidesnė yra ir jų numizmatinė reikšmė.

Augusto II Lietuvos pinigai buvo kalami Gardine 1706—1707 m. Čia buvo nukalti trečiokai ir šeštakai.

Augusto III ir Stanislovo Augusto laikais buvo pradėta kaldinti Lenkijos pinigų kalyklose jau bendri pinigai Lietuvai ir Lenkijai.

Paroda baigiama Stanislovo Augusto pinigais.

PARODOS EKSPONATŲ ŠARAŠAS

ILGIEJI (XI—XIV a.)

I. Piršto formos:	
1. Be įkirtimų	1
2. Su 1 įkirtimu	2
3. Su 2 įkirtimais	4
4. Su 3 įkirtimais	1
5. Su 5 įkirtimais	2
6. Su 8 įkirtimais	1
II. Trikampio formos	2
Kijevo grivnos (XI—XIII a.)	2

ALGIRDO (1345—1377), KĘSTUČIO (1345—1377, 1381—1382), VYTAUTO (1392—1430) MONETOS

Tipai	
1. Av. Gedimino stulpai. Rev. ietigalis su kry- žiumi	Gum. P.*503 15
2. Av. ietigalis su kry- žiumi. Rev. ПЕЧАТЪ	„ 504 2
3. Av. vytiš. Rev. Gedimino stulpai	„ 502 30
4. Av. vytiš. Rev. Skydas su dvi- gubu kryžiumi	„ 507 1 SAM
1. Kryžiuočių ordinas Paulius Rusdorfas (1422—1441)	
Šilingas	1
Johanas Tifenas (1489—1497)	
Grašiai	2
2. Čekija Vaclovas II (1283—1305)	
Prahos grašis	1 SAM
Jonas Liuksemburgietis (1310—1346)	
Prahos grašis	1
Karolis I (1346—1378)	
Prahos grašis	1
Vaclovas IV (1378—1419)	
Prahos grašiai	3
Vladislovas Jogailaitis (1471—1516)	
Prahos grašiai	3

KAZIMIERAS JOGAILAITIS (1447—1492)

1. Denarai	„ 531 2
2. Pusgrašiai	„ 532 2
3. Torunės šilingai	„ 540 2

ALEKSANDRAS (1492—1506)

1. Denarai	„ 549 3
2. Pusgrašiai	„ 550 4
ŽYGMANTAS SENASIS (1506—1548)	
1. Pusgrašiai 1509—1518	„ 589 11
1519—1528	„ 595 10
1529	„ 596 1
2. Grašiai 1535	„ 597 2
1535	„ 598 2
1536	„ 599 2
1536	„ 600 2

ŽYGMANTAS AUGUSTAS (1548—1572)

1. Obolas (pusdenaris) 1546	„ 671 1
2. Denarai 1546	„ 673 1
1547—1548	„ 674 2
1552—1560	„ 674 9
1563	„ 676 1
3. Dvidenariai 1566	„ 677 2
1567	„ 677 1
1569	„ 677 2
1570	„ 677 2
4. Pusgrašiai 1545	„ 678 1
1546—1556	„ 680 11
1557—1558	„ 681 2
1559	„ 682 1
1560—1561	„ 683 2
1562	„ 684 1
1563	„ 686 1
1564	„ 687 1
1565	„ 688 1
1566	„ 689 1
1537 (turėtų būti 1557)	1
be metų	„ 690 1 KDM*
5. Lenkiški grašiai 1546	„ 691 1
1546—1548	„ 692 5
1566—1568	„ 692 3
6. Lietuviški grašiai 1545	„ 694 1
1546	„ 697 1
1555	„ 697 1
1559	„ 697 2
1565	„ 699 2
7. Dvigrasiai	
8. Trečiokai	
(3 grašiai) 1546	„ 700 2 KDM
1547	„ 700 1 KDM
1562	„ 701 2
1562	„ 702 2
1563	„ 704 2
1564	„ 704 2

1565	„ 705 2
1566	„ 705 1 KDM
9. Ketvirtokai	
(4 grašiai) 1565	„ 706 2
1566	„ 706 1
1567	„ 706 1 KDM
1568	„ 706 2
1569	„ 706 2

10. Šeštokai	
(6 grašiai) 1547	„ 708 2 KDM
1562	„ 709 1 KDM

11. Taleris	
(30 grašių) 1565	„ 712 1 KDM
12. Dukatas 1548	„ 713 1 KDM
13. Kontrasignuotas 1564 m. Karolio V pustaleris	„ 716 1 SAM
Kontrasignuoti 1564 m. Pilypo II pustaleriai	712 2

STEPONAS BATORAS (1576—1586)

1. Dvidenariai 1578	2
1579	2
2. Šilingai 1581	„ 841 1
1583	„ 841 2
1584	„ 840 2
3. Grašiai 1580	„ 842 2
4. Trečiokai 1580	„ 844 2
1580	„ 846 2
1581	„ 846 1
1582	„ 848 1
1583	„ 850 2
1584	„ 852 2
1585	„ 855 2
1585	„ 856 1
1586	„ 857 2
1586	„ 859 2
5. Šeštokai 1581	„ 860 1 KDM
1585	„ 861 2

ZIGMANTAS III VAZA (1587—1632)

1. Dvidenariai 1606	„ 1359 1
1609	„ 1361 2
1611	„ 1361 2
1612	„ 1361 2
1613	„ 1361 2
1614	„ 1362 2
1620	„ 1364 2
1621	„ 1364 2
1621	„ 1364 2
2. Šilingai 1592	„ 1367 1
1614	„ 1369 2
1614	„ 1370 1
1615	„ 1372 2
1616	„ 1374 2
1616	„ 1374 2
1617	„ 1375 2
1617	„ 1376 2
1618	„ 1377 2

1618	„ 1379 1
1619	„ 1380 2
1622	„ 1382 2
1623	„ 1383 4
1624	„ 1384 2
1624	„ 1385 1
1625	„ 1386 2
1626	„ 1387 1
1627	„ 1388 1
3. Grašiai 1607	„ 1391 2
1608	„ 1393 2
1608	„ 1394 1
1609	„ 1395 2
1610	„ 1395 1
1611	„ 1395 1
1612	„ 1395 1
1613	„ 1395 1
1614	„ 1396 1
1615	„ 1397 1
1625	„ 1398 1
1626	„ 1399 1
1627	„ 1400 1
4. Pusantrokai	
(1½ grašio) 1619	„ 1401 4
1620	„ 1402 1 KDM
5. Trečiokai 1589	„ 1403 1 KDM
1590	„ 1404 2 KDM
1590	„ 1405 3
1591	„ 1406 1
1592	„ 1406 2
1593	„ 1406 2
1593	„ 1407 3
1594	„ 1407 4
1595	„ 1407 2
1595	„ 1408 2
1596	„ 1408 1
1596	„ 1410 2
1597	„ 1412 2
1598	„ 1413 2
1598	„ 1414 1
1599	„ 1415 2
1600	„ 1415 1 KDM
1601	„ 1416 1
1602	„ 1419 1
1603	„ 1420 1 KDM
1608	„ 1421 1

JONAS KAZIMIERAS (1648—1668)

1. Sidabriniai šilingai	
1652	„ 1843 2
1652	„ 1844 2
1653	„ 1846 2
2. Variniai šilingai	
1660	„ 1848 2
1661	„ 1849 2

* Gum. P. — M. Gumowski, Podręcznik numizmatyki polskiej. Kraków 1914. SAM — Šiaulių „Aušros“ Istorijos-etnogra-
fijos muziejus.

* KDM — Kauno M. K. Ciurlionio dailės muziejus.

	1663	..	1850	2
	1664	..	1851	2
	1665	..	1853	2
	1666	..	1857	2
3. Grašiai	1652	..	1861	2
4. Pusantrakai	1652	..	1863	2
5. Trečiokai	1664	..	1865	1 KDM
	1665	..	1866	1
6. Šeštakai	1652	..	1867	1
	1664	..	1868	2
	1665	..	1869	1
	1666	..	1869	1
7. Ortai				
(18 grašių)	1664	..	1870	3
8. Pusdukatis	1665	..	1873	1 KDM

AUGUSTAS II (1697—1733)

1. Šeštokas	1706	..	2039	1
-------------	------	----	------	---

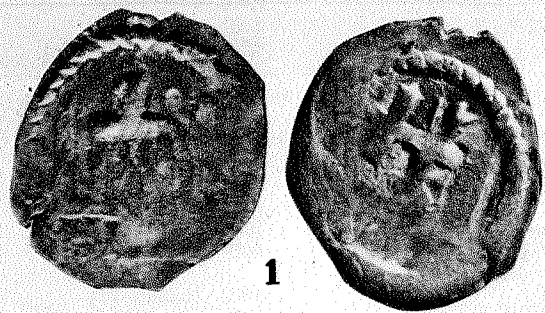
AUGUSTAS III (1733—1763)

1. Variniai šilingai				
	1752	..	2048	2
	1753	..	2048	4
2. Variniai grašiai				
	1754	..	2053	2
3. Pusantrokas (poltorak)	1756	..	2058	1
4. Trečiokas	1754	..	2061	1
Gdansko trečiokas	1755	..	2115	1
5. Šeštokas	1755	..	2065	1
Gdansko šeštokas	1760	..	2119	1
6. Ortai	1754	..	2072	2
	1755	..	2075	2
Gdansko ortas	1760	..	2128	1
7. Taleriai	1754	..	2090	1
	1755	..	2092	1

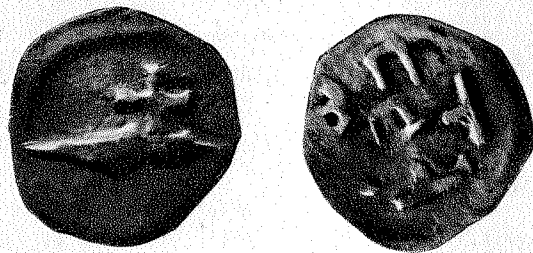
8. Gdansko zlotuvka (30 grašių)	1763	..	2132	1
STANISLOVAS AUGUSTAS (1764—1795)				

1. Variniai šilingai				
	1768	..	2158	1
	1776	..	2159	1
2. 1/2 varinio grašio	1766	..	2161	1
	1775	..	2162	2
3. Variniai grašiai				
	1776	..	2174	1
	1789	..	2174	1
4. Variniai trečiokai				
	1765	..	2178	2
	1766	..	2180	1
	1792	..	2183	1
5. 6 grašiai	1794	..	2187	2
6. Sidabriniai grašiai	1766	..	2189	2
	1767	..	2189	1
7. 10 grašių	1788	..	2193	1
8. 2 sidabriniai grašiai	1766	..	2195	1
	1786	..	2198	1
9. 4 grašiai	1767	..	2201	2
	1792	..	2208	1
10. 8 grašiai	1766	..	2211	2
	1778	..	2214	1
	1780	..	2214	1
	1789	..	2216	1
	1794	..	2217	1
11. Pustaleriai	1783	..	2223	2
	1788	..	2224	2
12. Taleriai	1766	..	2230	2
	1774	..	2233	1
	1780	..	2234	1
	1788	..	2236	1
	1794	..	2239	2
	1795	..	2239	2

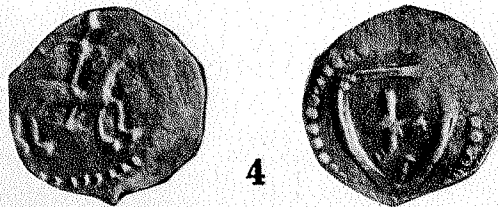
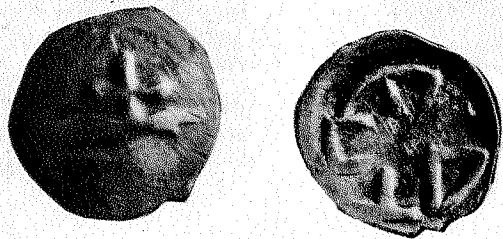

1

2

4

3

I. ALGIRDAS. KESTUTIS, VYTAUTAS.
1—4 pinigėliai (1—1:3) (2—1:2) (3—1:5)
(4—1:2).

1

3

2

5

4

II. ALEKSANDRAS. 1. Denaras (1:2). 2—3. Pusgrašiai.
ŽYGIMANTAS SENASIS. 4. Pusgrašis, 1516 m.
(1:2). 5. Grašis, 1536 m. (1:2).

III—IV. ŽYGMANTAS AUGUSTAS. 1. Denaras, 1548 m. (1:2). 2. Pusgrašis, 1546 m. (1:2). 3. Pusgrašis 1566 m. (1:2). 4. Lenkiškas grašis 1547 m. (1:2). 5. Grašis, 1559 m. (1:2). 6. Dvigrašis, 1565 m. (1:2). 7. Trečiokas, 1546 m. (1:2). 8. Trečiokas, 1563 m. (1:2). 9. Trečiokas, 1566 m. (1:2). 8. Trečiokas, 1563 m. (1:2). 9. Trečiokas, 1566 m. (1:2).

1

2

3

4

5

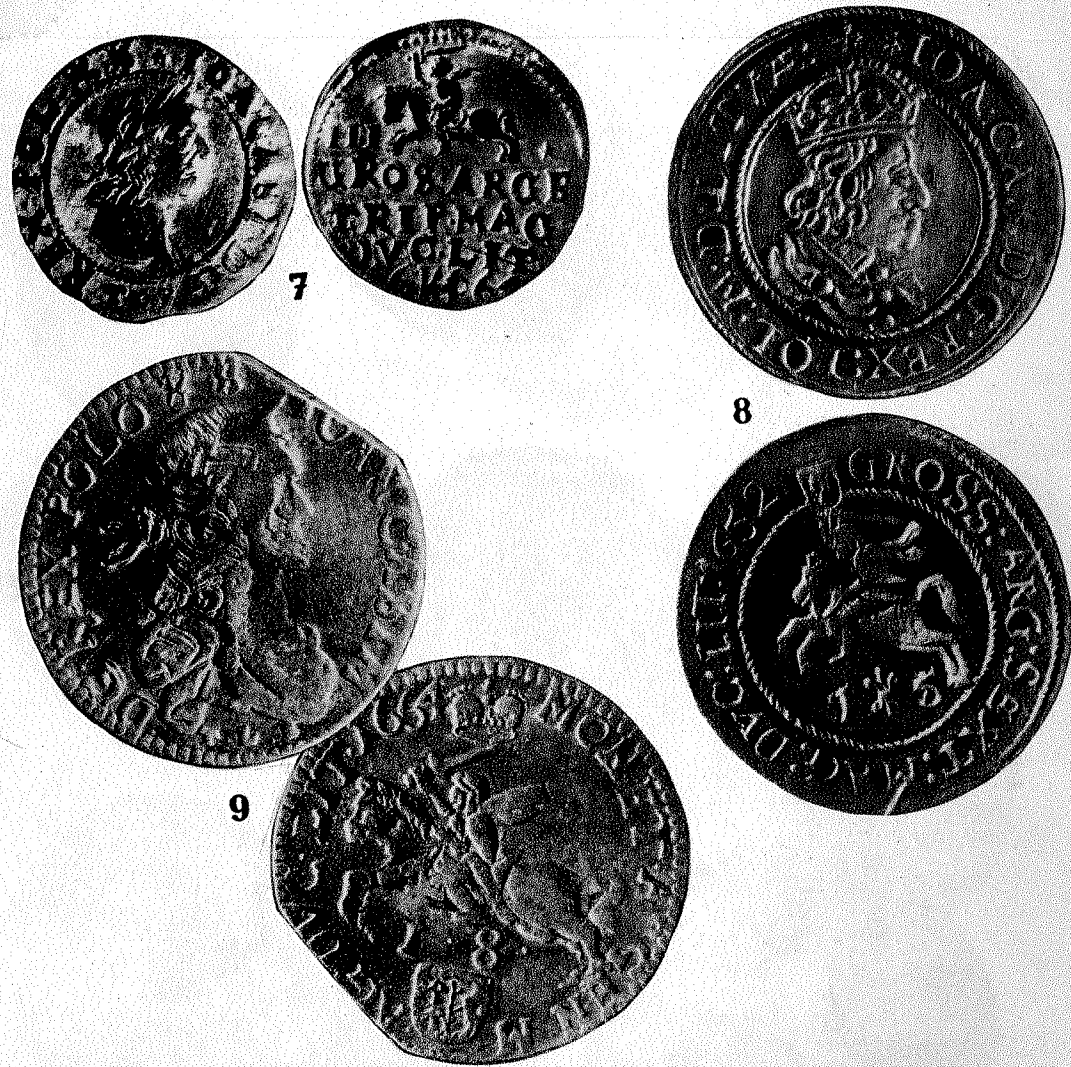
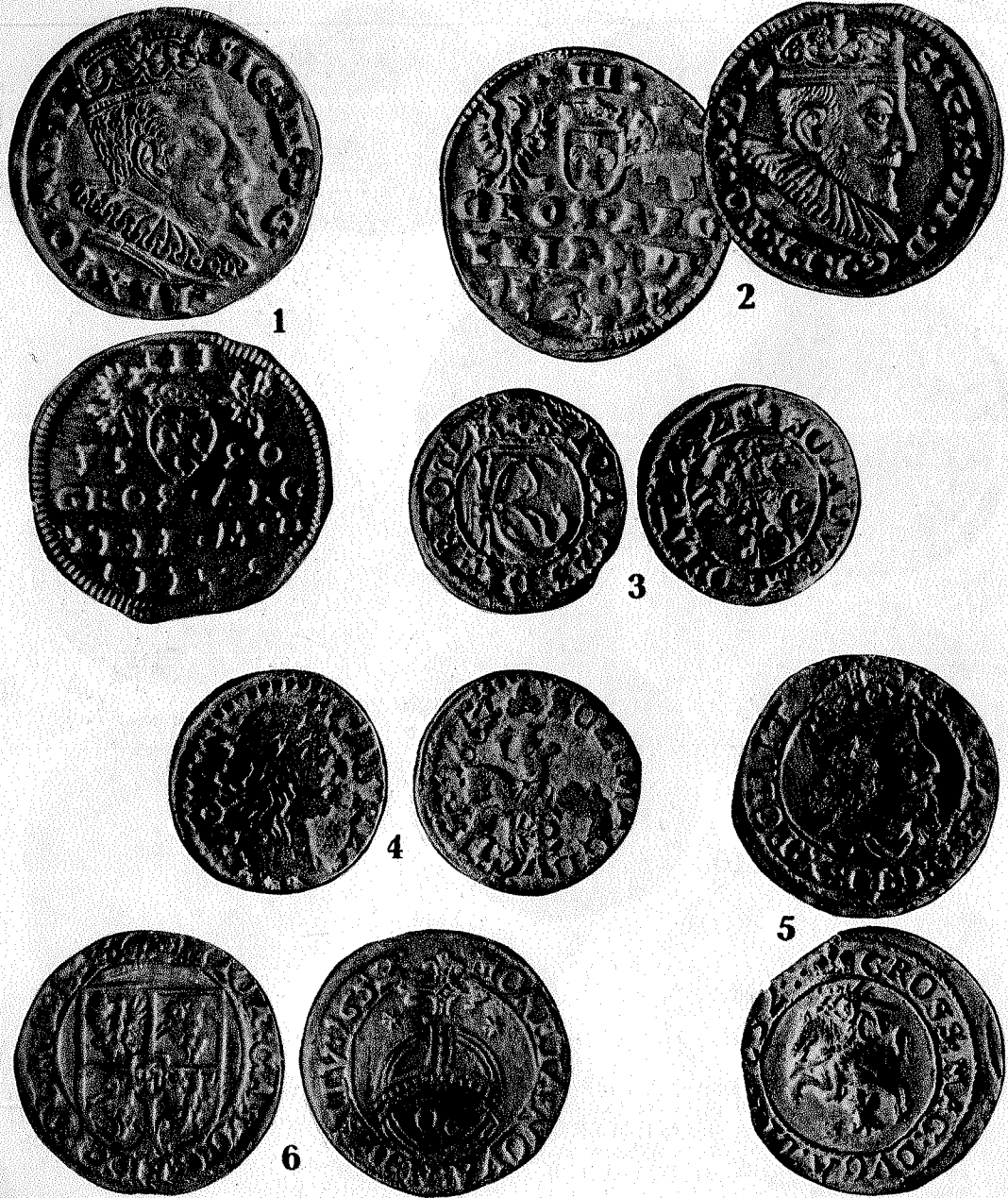
6

V—VI. ŽYGIMANTAS AUGUSTAS. 1. Ketvirtokas, 1566 m. (1:2). 2. Šeštokas, 1547 m. (1:2). 3. Taleris, 1565 m. (1:1). 4. Dukatas, 1548 m. (1:3). 5. Kontrasignuotas 1564 m. Karolio V pustaleris (1:1¼). 6. Kontrasignuotas 1564 m. Pilypo II pustaleris (1:2).

VII—VIII. STEPONAS BATORAS. 1. Dvidenaris, 1578 m. (1:2).
 2. Silingas, 1581 m. (1:2). 3. Grašis, 1580 m. (1:2). 4. Trečiokas,
 1580 m. (1:2). 5. Šeštokas, 1581 m. (1:2). ZIGMANTAS III VAZA.
 6. Dvidenaris, 1614 m. (1:2). 7. Silingas, 1627 m. (1:2). 8. Gra-
 šis 1607 m. (1:2). 9. Grašis, 1610 m. (1:2). 10. Pusantrokas,
 1619 m. (1:2).

IX—X. ZIGMANTAS III VAZA. I. Trečiokas, 1590 m., Trečiokas, 1598 m. (1:2). JONAS KAZIMIERAS. 3. Silingas, 1652 m. (1:2). 4. Silingas, 1664 m. (1:2). 5. Grašis 1652 m. (1:2). 6. Pusantrokas, 1652 m. (1:2). 7. Trečiokas, 1665 m. (1:2). 8. Šeštokas, 1652 m. (1:2). Ortas, 1664 m. (1:2).

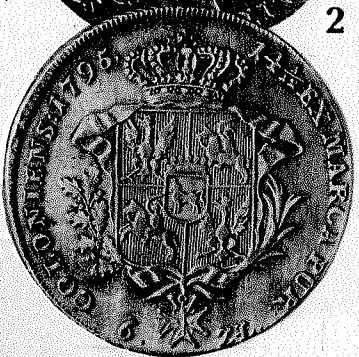
XI—XII. JONAS KAZIMIERAS. 1. Pustukatis, 1665 m. (1:3). AUGUSTAS III. 2. Trzeciokas, 1754 m. (1:2). 3. Gdanskio šeštukas, 1760 m. (1:2). 4. Ortas, 1755 m. (1:1). STANISLOVAS AUGUSTAS. 6. Grašis, 1767 m. (1:2). 7. Du grašiai, 1766 m. (1:2). 8. Dešimt grašių, 1788 m. (1:2).

1

2

XIII. STANISŁOWAS AUGUSTAS. 1. Taleris, 1766 m. (1:2). 2. Taleris, 1795 m. (1:1 $\frac{1}{4}$).

ДРЕВНИЕ ЛИТОВСКИЕ ДЕНЬГИ
КАТАЛОГ ВЫСТАВКИ
На литовском языке

Pasirašyta spaudai 1970.IX.29. LV 14195. Tiražas 2000 egz.
Pop. 70×90^{1/16}. 1,5 sp. l. Spaudė K. Poželos spaustuvė Kaune,
Gedimino 10. Užsak. Nr. 1677.
Kaina 50 kp.

